

SECTION 2. MEDIA LINGUISTICS

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-627-0-2>

EXPRESSIVE POTENTIAL OF SECONDARY NOMINATIONS IN MEDIA TEXT

ЕКСПРЕСИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВТОРИННИХ НОМІНАЦІЙ У МЕДІАТЕКСТІ

Koshman I. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Pedagogy, Ukrainian Philology
and Journalism
Volodymyr Dahl Eastern Ukrainian
National University
Kyiv, Ukraine*

Кошман І. М.

*кандидат філологічних наук,
доцентка,
доцентка кафедри педагогіки,
української філології
та журналістики
Східноукраїнський національний
університет імені Володимира Даля
м. Київ, Україна*

О. О. Тараненко зазначає, що однією з причин оновлення номінативного фонду мови є те, «що наявні мовні засоби недостатньо задовольняють комунікативні та експресні потреби мовного колективу» [7, с. 419].

Явище номінації є одним з найважливіших проблем мовознавства. Механізми номінації, її різновиди, номінативні моделі й особливості номінативних процесів розглядаються в працях Л. А. Булаховського, Є. А. Карпіловської, І. Я. Нестеренко, Л. М. Приблуди, А. А. Таран, О. О. Тараненка, Л. Б. Шутак тощо.

У роботах М. П. Баган, В. В. Зайцевої, Б. О. Коваленка, Н. М. Костусяк, Д. Ю. Сизонова, О. В. Терханової досліджуються особливості номінативних процесів у масмедійному дискурсі. Медіатексти, що покликані інформувати про реальні події й впливати на формування громадської думки та є поєднанням інформативності та експресивності [2, с. 352], відкриті для вільного включення будь-яких мовленнєвих інновацій, зокрема й номінативних.

Н. М. Костусяк наголошує, що «медійний контент ХХІ ст. зазнав потужних трансформацій, що увиразнює його динамізм, оперативне реагування на виклики соціуму, відмежування від стереотипності, своєрідність інформаційно-змістового наповнення, неординарність фор-

мальної репрезентації, пов'язаної із залученням найоптимальніших з огляду на комунікативно-ситуативні чинники мовних засобів, зокрема й видозмінених чи самостійно сконструйованих журналістами» [3, с. 43].

Матеріалом для дослідження слугують медіатексти медіа «Лінія оборони» [4], що оприлюднені протягом 2025 р. Особливістю «Лінії оборони» є намагання «дати незвичайний погляд на поточні події», а саме: медіа не претендує на об'єктивність, бо на чільне місце ставить інтереси України; у медіа викладається авторська думка, що заснована на відкритих джерелах інформації. Ресурс створений, щоб «проти-стояти жажливій пропагандистській машині рф, яка створює паралельну реальність» [5].

На думку М. П. Баган, важливим для розуміння новітніх номіна- тивних процесів є дослідження вторинних назв осіб, причетних до воєнних подій [1, с. 174]. Ця лексична група виокремлюється «свою новизною, особливою емоційно-оцінною насаженістю» [1, с. 175], частотністю й використанням різноманітних номіна- тивних моделей. Вторинні назви осіб поділяються на п'ять різновидів: номінації воїнів ЗСУ; номінації російських окупантів; номінації українських політиків періоду війни; номінації політиків з боку агресора; номінації закордонних політиків, що підтримали Україну [1, с. 177–178].

Як приклади назв російських окупантів М. П. Баган описує мета- форичні перенесення *орки*, *песиголовці*, *колоради*, *звірі*, *тварюки*, *зві- рюки*, *саранча*, *свинособаки*, *мокіші*; контамінації *рашисти*, *путиноїди* та іронічні найменування *«брати»*, *«родичі»*. М. П. Баган підкреслює, що номінації цього різновиду «не лише передають негативну оцінку та відповідне емоційне реагування – зневагу, огиду тощо, а й увиразню- ють певні специфічні ознаки загарбників, на яких, власне, й ґрунту- ється оцінювання» [1, с. 179].

У «Лінії оборони» теж наявна тенденція до використання вторинних метафоричних номінацій для позначення російських нападників: *Словом, ця холера, яка ломиться до нас, несе не тільки руйнування та смерть, а й брехню у всьому, великому і малому, важливому й непо- трібному* (<https://defence-line.info>); *Цікаво, як гарний бізнесмен і управ- лінець Мадяр, використовуючи бізнес-моделі управління та свій нема- лий досвід, створив найефективнішу машину утилізації хробаків* (<https://defence-line.info>).

Такі номінації відчутно емоційно-експресивні, є носіями стилі- стичного значення негативного спектру: вони виражають зневагу, огиду, презирство. У цих випадках стилістичне забарвлення базується на асоціаціях, що пов'язані з денотатами, які позначаються первинними номінаціями. *Холера* в уяві носія мови асоціюється не тільки з небез- пекою, загрозою життю, але й з неприємними, подразливими проявами

хвороби [6, т. 11, с. 113]; *хробак* – не тільки з малопривабливим виглядом, але й з сутністю істоти, що полягає в завданні шкоди, псуванні чогось корисного або привабливого [6, т. 11, с. 150].

Більш цікавою є тенденція позначати окупаційні сили вторинними метонімічними номінаціями: ***Конторські** активно беруть участь у бойових діях проти України, але намагаються триматися децю осторонь і неодмінно – в комфортних умовах* (<https://defence-line.info>); *І ось саме **конторські** взяли за тривожні коментарі* (<https://defence-line.info>); *У ворожих пабліках пройшло повідомлення про те, що начебто в Курській області «підлим ударом» убито командувача 76-ї парашутно-десантної дивізії **лаптів*** (<https://defence-line.info>); *Нещодавно колеги прислали посилання на опус **лаптя**, який посилався на опус іншого **лаптя** – вже добре забутого Гірка, який знайшов, як постити свої маляви на волю* (<https://defence-line.info>); *Але метод м'ясних итурмів перейшов до **чобіт**, і вони почали його застосовувати повсюдно, бо прутін уже не терпів стогонів про втрати* (<https://defence-line.info>); *Очевидно, що на тасмній вечері, яку прутін влаштував на свій день народження в Пітері, фюрер поставив **чоботам** на вид, що вони провалили літній наступ, хоча їм було дано все, що вони просили* (<https://defence-line.info>).

Механізм виникнення негативного семантичного забарвлення тут інакший. Основою для формування семантичних значень негативного спектру, відрази, зневажання, гидливості, презирства, є концептуальні знання росіян, точніше – емоційно-експресивні значення формуються на обігранні, висміюванні пануючих у росії національно-культурних наративів і стереотипів. У випадку з номінацією *конторські* піддаються глузуванню уявлення про якийсь особливий статус, героїзм і моральність представників спецслужб (що формувалися й нав'язувалися протягом майже століття, від початку совєтської доби). Номінація *лапті* є саркастичним реагуванням на твердження про російську тисячолітню історію й велику культуру (що походять від імперської доби), а номінація *чоботи* осміює уявлення росіян про власну військову історію (зокрема й те, що було підкріплене висловлюваннями сучасних російських політиків – про миття чобіт у Індійському океані та про землю, куди ступив російський чобіт). Разом з тим, всі три метонімічні вторинні номінації є позначенням застигlosti й несучасності.

Отже, виразною ознакою медіатекстів «Лінії оборони» є використання оригінальних вторинних номінацій, зокрема й тих, що є назвами російських окупантів. У процесі номінації реалізуються різні метафоричні та метонімічні моделі, результатом яких є словоформи з яскраво відчутним експресивно-оцінним забарвленням. Механізм

формування експресивності у метафоричних і метонімічних утворень ґрунтується на різних засадах. Осміювання російських національно-культурних наративів як основа формування експресивності й оцінності метонімічних вторинних номінацій дозволяє розглядати такі інновації у якості елементів інформаційного спротиву в інформаційній протидії російській пропаганді, що цілком відповідає завданням, які ставить перед собою медіа.

Література:

1. Баган М. П. Вторинна номінація захисників і ворогів України на тлі російського вторгнення 2022 р.: лінгвоаксіологічний і дериваційний аспекти. *Slavia Orientalis*. 2023. Vol. LXXII. № 1. S. 173–190.
2. Єрмоленко С. Я. Мова преси. *Українська мова: енциклопедія* / Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. С. 352.
3. Костусяк Н. М. Лінгвостилістичні та прагматичні особливості неодериватів та неографізмів періоду російсько-української війни. *Досвід війни. Медійно-дискурсивний простір сучасної України* / за ред. С. Романюк. Warszawa : Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2024. С. 43–58.
4. Лінія оборони. URL: <https://defence-line.org/> (дата звернення: 22.10.2025).
5. Про нас. *Лінія оборони*. URL: <https://defence-line.org/o-nas> (дата звернення: 22.10.2025).
6. Словник української мови : в 11 тт. / гол. ред. І. К. Білодід. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
7. Тараненко О. О. Номінація. *Українська мова: енциклопедія* / Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. С. 417–419.